

Individuo e grupo na obra poética de Luís Seoane

Arturo Casas

Formas de citación recomendadas

1 | Por referencia a esta publicación electrónica*

CASAS, ARTURO (2012 [2010]). “Individuo e grupo na obra poética de Luís Seoane”. *Raigame. Revista de arte, cultura e tradicións populares*: 33, 17-21. Reedición en *poesiagalega.org. Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura*.

<<http://www.poesiagalega.org/arquivo/ficha/f/1743>>.

2 | Por referencia á publicación orixinal

CASAS, ARTURO (2010). “Individuo e grupo na obra poética de Luís Seoane”. *Raigame. Revista de arte, cultura e tradicións populares*: 33, 17-21.

* Edición dispoñíbel desde o 18 de xaneiro de 2012 a partir dalgunha das tres vías seguintes: 1) arquivo facilitado polo autor/a ou editor/a, 2) documento existente en repositorios institucionais de acceso público, 3) copia dixitalizada polo equipo de *poesiagalega.org* coas autorizacións pertinentes cando así o demanda a lexislación sobre dereitos de autor. En relación coa primeira alternativa, podería haber diferenzas, xurdidas xa durante o proceso de edición orixinal, entre este texto en pdf e o realmente publicado no seu día. O GAAP e o equipo do proxecto agradecen a colaboración de autores e editores.

INDIVIDUO E GRUPO NA OBRA POÉTICA

de Luís Seoane

ARTURO CASAS

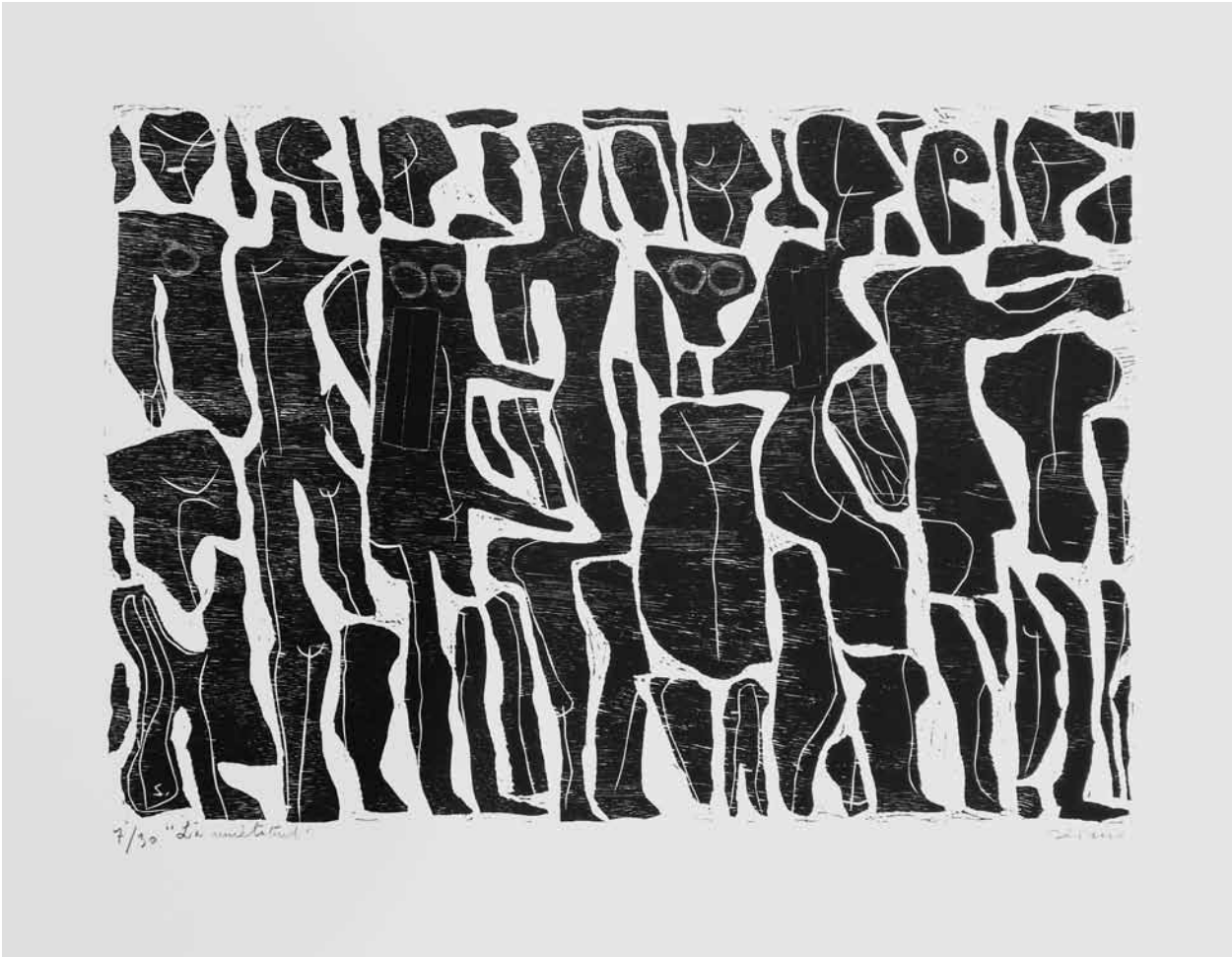
Neste ensaio pretendo atender un aspecto moi concreto da obra de Luís Seoane como poeta: os procedementos dos que se serve para sinalar no individuo unha representación da colectividade. Na “Adicatoria e crida” que encabezou como limiar o primeiro libro de poemas de Seoane, *Fardel de eisilado* (1952), incorpórase unha experiencia que se corresponde coa das clases subalternas galegas e o seu horizonte migratorio. A opción do poeta consiste en ceder espazo ao testemuño. Con isto, presta a palabra para que sexan os suxeitos da emigración quen conten o vivido:

Unha historia de Galiza, honradamente feita, non pode contar no seu haber con héroes isolados, cuías fazañas teñan de relatarse ó xeito de Carlyle, dos historiadores en xeral do século XIX, senón con movementos colectivos realizados polo povo galego a traveso do tempo pra ceibarse dos desvariados sistemas, políticos, económicos e sociaes, que veñen humildándoo. [...] As grandes aicións históricas galegas foron de carácter colectivo, cecais deica hoxe

como perduración das formas elementaes da vida do medioevo. (Seoane 1989a: 51-52).

Tras estes argumentos, o poeta ocúltase e semella desaparecer do poema. Son os suxeitos da historia da emigración os únicos que declaran. Así pode entenderse mellor, por exemplo, a epopeia da ocupación da Pampa polos poboadores galegos a finais do século XVIII, manipulados por autoridades diversas. Explica esa esquecida epopeia un dos primeiros colonos, Ramón Cernadas, na serie poética á que dá nome en *Fardel de eisilado*. Seoane, por tanto, sitúao á fronte, como un anuncio que adiantase outros capítulos complementarios. O testemuño de Cernadas representa outros similares. Os lectores intúeno así. Porén, non aparecen no cadro eses outros homes e mulleres con voz propia. A súa aparición parece inminente, mais non dan comparecido a carón de Cernadas.

A opción do poeta é ben outra. A comparecencia das voces e análises fundamentadoras da subxectivización no que atinxe ao suxeito emigrado ou exiliado

alcánzase en realidade en Seoane mediante procedementos retabulares nos que as pezas son episodios tomados de diferentes momentos históricos e de variados destinos da emigración durante dous séculos. Promóvese así unha comprensión da emigración como constante histórica, se ben resulta difuminado o carácter coral e comunitario que exprese algo máis que o lamento e materialice unha acción política decidida. Compróbase no segundo poema da serie (Seoane 1989b: 68):

O mesmo podería dicirse a propósito do poema sobre as condicións laborais na construción da ponte de Brooklyn, cen anos despois. Un suxeito-obreiro toma a palabra e establece unha clara percepción da idea de comunidade explotada (“Podíamos ficar pra sempre tolleitos e tamén morrer”) pero non aínda dun protagonismo decidido a mudar a historia. As masas obreiras están insinuadas tras o ser humano que fala, pero non se manifestan como tales e non chegan a postularse como suxeito político.

*¡Eiquí estou, estamos, desagarimádo-los povoadores galegos!
nestas chacras, cárceres de namoros, traballadas sen sosegos.*

*Suxeitos, Deus, aínda ao pillaxe cruel dos invasores Pampas
teñen de sere, hoxe xardís de feitizos pra nós, logo campas.*

*Obrigados por arteiros mandados do Virrei do Río de la Plata
esta terra non terá de ser nosa, senón pra tristeira burata.*

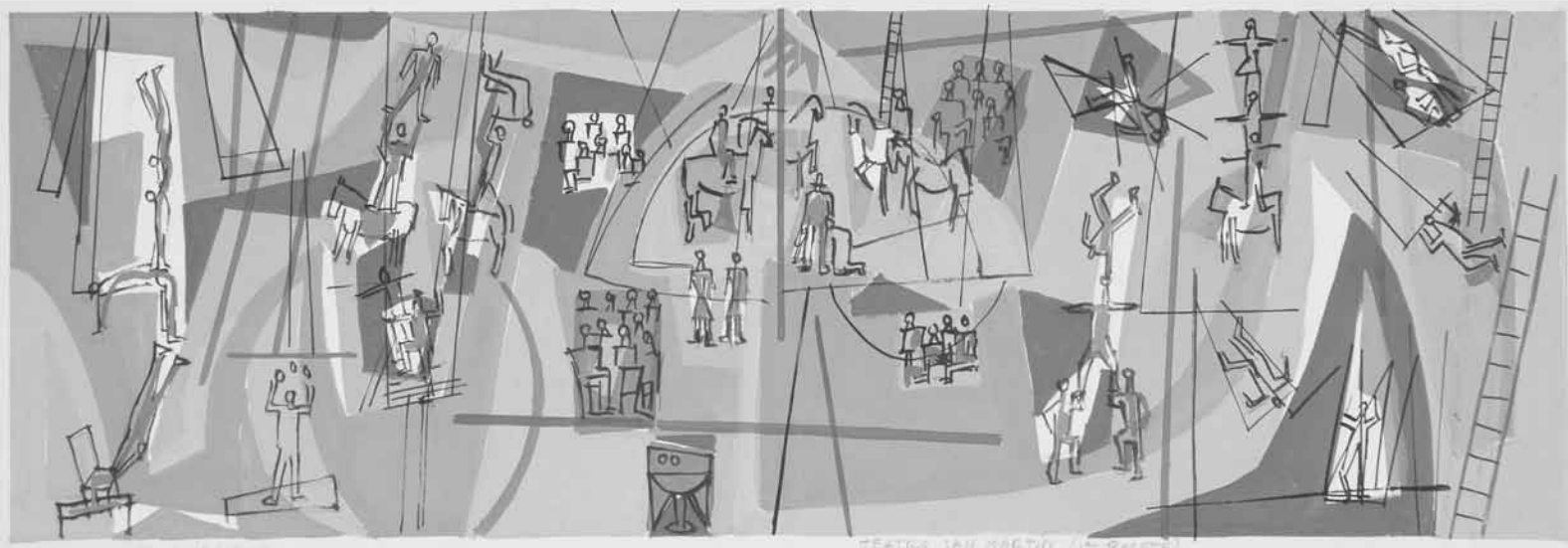

Sublíñano os debuxos que acompañan os poemas do libro, todos eles referidos ao traxecto no barco que conduce aos emigrantes a través do Atlántico. Debuxos máis líricos ca épicos, con figuras entre a espera polo que virá e a saudade da patria abandonada acaso para sempre. Unha iconografía esta que sen dúbida ha lembrar aquela que recoñecemos como prototípica na pintura e nos gravados de Luís Seoane: unha figura, dúas, tres ás veces... quietas na contemplación, na lembranza, no ensoño ou na conversa.

Por suposto, na obra plástica e gráfica de Seoane aparecen outras disposicións, outras formas de ocupar un espazo común. En particular, a propósito de ambientes festivos, da asistencia a espectáculos, de actitudes solidarias ou de momentos de represión. Porén, en Seoane non é tarefa doada localizar iconografías da multitude ao xeito no que as representou por exemplo Laxeiro. Ou o propio Díaz Pardo, de xeito metonímico (algunhas facianas e corpos que son trasunto probábel dun grupo grande ou aínda

dunha masa), nas series que titulou *Xentes que ollan* ou *Xente alporizada*. Os grupos, as masas, tampouco ocuparon un lugar de seu no segundo libro poético de Seoane, *Na brétima Sant-Iago* (1956), pero si no poemario *As cicatrices* (1959). E moi en especial no derradeiro libro da súa serie poética, *A maior abundamento* (1972). Neste breve volume localízase un poema en dous tempos que merece ser destacado a propósito do asunto que estamos a indagar.

Vén sendo, se se permite a metáfora, unha especie de gran mural histórico sobre o desenvolvemento social, económico, cultural e político da emigración galega nas Américas. Un mural nada contemporizador. Crítico, acedo, duro no xuízo moral de determinadas ocupacións e condutas, de determinados abusos e sevicias. E na contraparte, encomiástico cando se trata de celebrar o honor da patria de procedencia, aliado en terras americanas coa fundamentación cívica das novas repúblicas. De feito, Seoane desprega un poema-mural en forma de díptico: a ignominia

fronte á exemplaridade. O título dado ao poema foi “Outro canto ós emigrantes”, con dous subepígrafes que dan pé a dous relatos diverxentes: “I. Terceiros, alcaiotos” e “II. O honor de Galicia”. O único no que me interesa determe neste momento é na aparición da comunidade nestes textos, unha comunidade aínda suxeita a nomes propios representativos dunha colectividade, pero con evidente acentuación da conciencia comunal e coa obvia intencionalidade de consolidar un novo suxeito histórico.

Seoane fai nese díptico o retrato grotesco do ascenso social dalgúns emigrantes galegos sustentado na explotación sexual de mozas europeas inmigrantes en casas de prostitución e hoteis por eles rexentados quizais cun “nome saudoso”. Os alcaiotos, “os presuntos cabaieiros” que nas festividades comunitarias lucirán no peito a cruz de Santiago. E fronte a ese fresco do arribismo máis innobre o contrapunto do honor de Galicia. Os traballadores honrados e, xa antes ca eles, os heroes das liberdades republicanas en toda América Latina, compatriotas tamén emigrados na procura de pan e liberdades, “iñorados fundadores de pobos” –subliña o poeta– que xa non lembran nin os galegos da terra nin os galegos da emigración. Así, o exército “dos verdes” na Patagonia (Seoane 1989b: 93):

*Eiquí, en Buenos Aires, medrou
o ferrolán Antonio Soto,
1,84 de outura, ollos azues moi craros,
que dirixiu o erguemento obreiro da Patagonia
con Outerelo, outro galego,
e Graña, tamén galego,
e dúceas de galegos,
en 1921. Cando uns dous mil peóns de estancias
de a caballo,
como nas películas do Far West,
coma os cruzados medievaes,
coma os guerreiros do Cid,
de a caballo
loitaron pola diñidade do home,
pola liberdade,
pola terra que traballaban,
deica morrer,
como así foi.
Asesináronos.*

Seoane amplía a referencia no texto a outros emigrantes, outros dirixentes obreiros, aos mestres, aos exiliados, e contraponos a todos eles de novo cos que luxan o honor de Galicia. O seu é un canto de recoñecemento e homenaxe á maioría dos centos de miles de traballadores que desde a coñecida como

Expedición das familias, de 1773, arribaran a terras americanas para sobrevivir con dignidade e soñar un soño común: “cambear Galicia /un a un /e coleitivamente”.

A mención do labor de muralista de Seoane a este respecto non é forzada. Vén dada entre outros motivos desde a súa propia produción poética. O primeiro poema de *Na brétema Sant-Iago* é revelador desa imaxe. Titúlase “Desterrados”. O poeta-muralista que mentres traballa nos grandes edificios porteños reflexiona sobre esoutro mural histórico posíbel, o da patria perdida:

*Dende o andaime escoito no chan voces estranas
de obreiros desterrados cicais de moitos países
e con liñas nas paredes sin querer dibuxo
nas facianas e nos acenos das figuras,
as imaxens lonxanas que se acubulan na miña memoria.
E a parede dun edificio de unha cidade estrana
a máis de mil kilómetros do noso océano.
Pecho os ollos e penso:
O home non pode camiñar soio sin perescer.
Un día voltaremos. Será entón inverno.*

Bibliografía mencionada

SEOANE, Luís (1989a). *Fardel de eisilado – Na brétema Sant-Iago. Poesía completa*, 1. Edición de Beatriz Eiroa e Concepción Moure. Vigo: Xerais. Edicións orixinais de 1952 e 1956 respectivamente.

SEOANE, Luís (1989b). *As cicatrices – A maior abundamento. Poesía completa*, 2. Edición de Beatriz Eiroa e Concepción Moure. Vigo: Xerais. Edicións orixinais de 1959 e 1972 respectivamente.